

TNC AKTUELLT

Tekniska nomenklaturcentralen
Box 5243
102 45 STOCKHOLM
Tfn 08-24 92 90

Årgång 22 (1980): 1

TNC INFÖR ETT NYTT DECENNIUM

Som framgår av den just distribuerade årsberättelsen för 1979 har TNC haft stora problem med hög personalomsättning. Enbart rekrytering av ny personal hjälper inte en organisation av TNCs typ. Verksamheten är så speciell att färdigutbildade ej finns tillgängliga. Mycket av den speciella kunskapen måste tillägnas genom praktiskt arbete inom organisationen. Det har därför varit angeläget att söka återvinna så många som möjligt av dem som slutat. Genom en rekonstruktion av den inre organisationen finns nu förutsättningar för detta och under 1980 bör en stabilare period kunna inledas. Under de senaste månaderna har dock många uppgifter blivit eftersatta, varför vi ännu någon tid måste konsolidera verksamheten. Vi ber våra medlemmar och intressenter om överseende med detta.

Bland TNCs aktuella uppgifter finns nu den sedan en tid tryckfärdiga Bergteknisk ordlista klar för utsändning. Plan- och byggtermer 1975, TNC 58, har reviderats och har just sänts ut på remiss. Projektet Vägledning i terminologi kommer att gå till tryckning under eftersommaren. Under hösten kommer sannolikt Geologiordlistan och Textilordlistan att kunna gå till tryckning. Vidare kommer under året att avslutas projekten Redovisningstekniska termer inom byggekonomiska området och Förvaltningstermer för drift och

INNEHÅLL

TNC inför ett nytt decennium.....	1
Nya publikationer.....	2
På remiss.....	2
Småhusterminologi.....	3
System TERMDOK i 3RIP.....	3
Registrering av terminologi i svensk standard.....	4
Termarbete hos TNCs medlemmar....	4
Notiser.....	4
Termfrågor i urval.....	5

underhåll. Bland nya projekt märks den stora satsningen på att göra alla tekniska termer i svensk standard sökbara i en stor termdatabank. Terminalsökning kommer att erbjudas under hösten och alla under de senaste åren tillgängliga TNC-termerna kommer att vara åtkomliga. Projektet Arbetarskyddsordlista bedrivs på nordisk bas. Resultat förväntas under 1981. Nyligen har också arbete inletts på en ordlista inom området Småhus, som skall omfatta tekniska, juridiska och ekonomiska termer som en konsument kan komma i kontakt med.

Förutom projektarbeten av dessa slag pågår som alltid rådgivning i termfrågor (även om redovisningen härav i TNC-Aktuellt också blivit eftersatt under någon tid), granskning av medlemsorganisationers egna termförslag och utbyggnad av basorganisationen för att på sikt kunna förbättra servicen till medlemmar och intressenter.

Lennart Holm

NYA PUBLIKATIONER

TNC 74 Pappersordlista

I januari 1980 utgavs en reviderad och utökad tredje utgåva av TNCs pappersordlista. Den nya utgåvan innehåller 1 284 termer med definitioner, vilket medför en ökning av ca 150 termer i förhållande till andra utgåvan. Översättningar av termerna finns på engelska, franska, tyska, norska och finska. Arbetet har utförts av Standardiseringskommittén för papper och massa inom Standardiseringskommissionen i Sverige i samarbete med TNC.

Ordlistan omfattar 416 sidor i format A5 och kostar 130 kr.

En engelsk version av denna ordlista utgavs samtidigt under beteckningen SIS Hb 146.

TNC 37 Skrivregler

En sjunde tryckning av TNCs Skrivregler har gjorts, och den sammanlagda upplagan är nu 41 000 exemplar. Innehållet har inte ändrats.

PÅ REMISS

Plan- och byggtermer 1980

TNC 58 Plan- och byggtermer 1975 innehåller termer och definitioner som är aktuella i samband med tillämpningen av Svensk Byggnorm, SBN 1975. Ordlistan har utarbetats under ledning av TNC och kommittén för

plan- och byggtermer, PB-kommittén, i nära samarbete med Statens planverk.

Planverket har under tiden 1978-80 genomfört en begränsad revision av SBN. Den reviderade utgåvan, SBN 1980, kommer att publiceras till sommaren i år. Behov har därvid framkommit om en översyn av TNC 58. Därvid har det bedömts lämpligt att tillföra termer och definitioner från andra myndighetsföreskrifter inom byggområdet, i första hand från bostadsfinansieringsförordningen.

Revideringen och kompletteringen av TNC 58 har bedrivits under ledning av PB-kommittén i samarbete med TNC. Kontaktmän har utsetts på berörda myndigheter och organisationer.

Planverket, byggnadssektionen:
Anders Sköld

Planverket, plansektionen: Marianne Hast

Bostadsstyrelsen: Göran Vesterlund
Lantmäteriverket,
fastighetsbildningsenheten: Torsten Algrim

Byggstandardiseringen: Henrik Sjöblom

Svensk Byggtjänst: Ragnar Lönn

Ordlistearbetet har hittills resulterat i ca 800 termer med definitioner. Syftet har varit att skapa en enhetlig byggterminologi, som kan underlätta en samordning av olika föreskrifter och hänvisning mellan dessa.

Ett femtiotal byggadministrativa termer hämtade från bl.a, administrativa föreskrifter gemensamma för AMA (AF AMA) får ses som ett första steg att också ta med termer som är av betydelse för den frivilliga normeringen inom byggbranschen.

Ett intressant problem som remissen tar upp är gränsdragningen mellan småhus och flerbostadshus. Det blir allt vanligare att man bygger bostadshus som upplåts med hyresrätt eller bostadsrätt, men som utformas så att de ger de boende småhusets fördelar, t.ex. markkontakt. Eftersom samhällets krav på småhus och

flerbostadshus ofta är olika, t.ex. beträffande bostadslån, brandskydd, hissar, sophämtning, handikapp, är det viktigt att regler finns för att på ett entydigt sätt klassificera bostadshuset som endera småhus eller flerbostadshus. I remissen finns ett förslag att låta förekomsten av tomtgräns bli avgörande i denna fråga. Syftet med förslaget är att skapa en enkel regel som räcker för normalfallen. Det torde vara svårt att finna en lösning som kan tillfredsställa alla nuvarande och kommande behov. Avvikelser från normalfallen kan redovisas i tillägg till en definition.

SMÅHUSTERMINOLOGI

När man köper eller bygger småhus är det viktigt att man förstår den information som ges så att man får det hus man tänkt sig och inte råkar ut för obehagliga ekonomiska överraskningar. Tyvärr uppstår ofta problem och det kan bl.a. bero på användningen av för lekmanen obegripliga eller missledande facktermer.

För att reducera terminologiproblemen för småhuskonsumenterna har TNC startat ett terminologiprojekt inom småhusområdet. Projektet skall förhoppningsvis vara till nytta för alla inom området verksamma, men främst för den enskilde konsumenten.

Projektet omfattar inte småhus som upplåts med hyres- och bostadsrätt, inte heller sådana som tillhör lantbruk. Däremot ingår fritidshus.

Terminologin är avsedd att tillämpas av dem som står för informationen till småhuskonsumenterna. Tanken är att ordlistor baserade på terminologin när så är möjligt skall fogas till denna information.

Remiss är planerad till september 1980 och terminologin skall vara färdig i februari 1981.

SYSTEM TERMDOK I 3RIP

I början av 1979 hade TNCs utveckling av rationella metoder för terminologiarbete nått ett sådant stadium att datorkapaciteten måste utökas. Ett alternativ var en utbyggnad av den interna minidatorn, men valet kom slutligen att falla på provdrift av ett anpassbart databassystem avsett för stordatorer. Bakgrunden är följande. Med ekonomiskt stöd från SINFDOK utvecklades i Sverige under senare delen av 1970-talet ett avancerat system för informationsåtervinning och hantering av databaser. Systemet kallas 3RIP och körs på datortypen DECsystem-10 (Digital Equipment Corporation). När 3RIP år 1979 stod färdigt för fullskaleförsök inbjöd SINFDOK några databasägare inom sitt ansvarsområde att delta i provdriften, däribland TNC.

Tekniskt innebär provdriften att en delmängd av TNCs maskinläsbara termposter överförs till en termbank som blir åtkomlig via söksystemet i 3RIP. I första hand kommer att ingå samtliga termposter som finns i giltiga TNC-ordlistor. Vidare kommer termbanken att innehålla termer ur svensk standard (se artikeln "Registrering av terminologi i svensk standard" nedan). Denna termbank med auktoritativ svensk teknisk terminologi kommer att lagras fysiskt i en datacentral vid Göteborgs universitet. Den kommer att vara åtkomlig genom terminalanslutning över telenätet, antingen direkt till ett abonnentnummer i Göteborg eller till Stockholmsnoden i SCANNET, det nordiska datanätet.

I slutet av mars skapades embryot till termbanken i och med att en av våra ordlistor gjordes åtkomlig för terminalsökning. Under de följande månaderna kommer banken att utökas, med målet att den skall finnas allmänt tillgänglig från och med september 1980. Intresseanmälningar från blivande brukare är välkomna redan nu.

REGISTRERING AV TERMINOLOGI I SVENSK STANDARD

Mycket terminologi har publicerats av Standardiseringskommissionen i Sverige såsom svensk standard. Bland brukarna av denna terminologi har önskemålet länge funnits att materialet skulle samlas och göras sökbart med effektivare metoder än de nuvarande. Detta är möjligt endast med termbankshantering. Av den anledningen har DFI, Delegationen för informationsförsörjning, beviljat medel till TNC för registrering av terminologi i svensk standard. Målet för projektet är att termposter från standardpublikationer skall göras allmänt tillgängliga i termbank. Inledningsvis registreras poster från publikationer betitlade "Ordlista" eller "Terminologi" samt s.k. insprängda termposter från icke-terminologisk standard med prefixet SS. (Se vidare artikeln "System TERMDOK i 3RIP" ovan).

TERMARBETE HOS TNCs MEDLEMMAR

TNC har omkring ett hundra medlemmar. Det är myndigheter, verk, organisationer och företag. TNC-Aktuellt är en av de kanaler som vi använder för att hålla medlemmarna underrättade om verksamheten på TNC.

Termarbete är också vanligt hos TNCs medlemmar. I många fall sker det i organiserad form, ibland med TNC som deltagare, t.ex. hos Planverket, Spri, SIS och fackorganen. Vi har funnit att det finns ett behov hos medlemmarna att få information om varandras termarbete. TNC-Aktuellt, hoppas vi, skall kunna fylla även en sådan uppgift. Vi har börjat med Bonniers Företagsinformation AB.

Bonniers Företagsinformation, BFI, ger ut tre informationskalendrar. Det är två handelskalendrar (Kompass-Sverige och Sveriges Handelskalender) och en rikstelefonkatalog för affärslivet (Stor-Tele). Varje kalender innehåller ett register över varor och tjänster. Tillsammans består registren av ca 30 000 produktrubriker. Varje rubrik

bör uppfylla kravet på att vara entydig, begriplig och allmänt accepterad. En rubrik bör alltså vara en fackterm. Antalet rubriker kan jämföras med TNCs publicerade termmängd, som också är ca 30 000.

Rubrikerna i BFIs kalendrar blir föremål för en årlig revidering när BFIs tjugotre representanter tar kontakt med deltagande företag för att kontrollera om nya varor och tjänster har kommit till eller gamla försvunnit. En särskild rubrikkommitté har bildats för att styra termarbetet. Det löpande termarbetet handläggs av varje kalenders redaktör tillsammans med en särskilt anlita terminologikonsult. Vid behov av modernisering av särskilda rubrikområden anlitar BFI utomstående expertis, i första hand hos deltagande företag. Ett exempel på detta är bearbetningen av termer för olika vågar, som har genomförts i samarbete med Våggruppen inom Sveriges Mekanförbund.

Mest intressant från terminologisk synpunkt är Kompass. Det är en exportkalender med motsvarighet i femton länder. Registret innehåller ca 20 000 termer på svenska, engelska, tyska, franska och spanska. Genom ett intimt samarbete med Kompass i Danmark och Norge finns alla svenska termer tillgängliga också på danska och norska. Rubrikerna är systematiskt indelade i branscher och ämnesområden. Ett exempel på detta är rubriken Papperskondensatorer (med koden 37-08.04) som tillhör ämnesområdet Kondensatorer (kod 37-08) som i sin tur tillhör branschen Elektroindustri (kod 37).

TNCs kontaktperson på BFI är Ruth Engman.

NOTISER

Möte på arbetarskyddsstyrelsen

I samband med Arbetarskyddsstyrelsens revidering och nyskrivning av författningstext har det visat sig angeläget att se över den nomenklatur

som berör tekniska anordningar. Eftersom de anvisningar som

Arbetskyddsstyrelsen tidigare givit ut skall omformas till bindande föreskrifter, ställs större krav på entydighet och begriplighet. Termerna behöver samordnas och eventuellt förklaras för att man skall undvika misstag och tolkningsproblem.

TNCs kontaktman på Arbetskyddsstyrelsens Maskinbyrå, Olof Nellborn, tog därför kontakt med TNC och inbjöd till ett möte. Samtidigt fick TNC en lista på ett tiotal frågor som var intressanta för maskinbyrån att få besvarade. På mötet som hölls den 29 februari 1980 diskuterades, förutom dessa frågor, även mera allmänt hur ett kontinuerligt och utvidgat samarbete skulle kunna organiseras. Diskussionerna var mycket givande och många av de idéer och synpunkter som las fram kommer att vara till nytta i det arbete som pågår med en nordisk arbetskyddsordlista.

Mötet kan ses som ett exempel på ett delvis nytt arbetssätt för TNC. Några synpunkter på detta arbetssätt presenterades i verksamhetsberättelsen för 1978. Grundtanken är att terminologiskt utredningsarbete skall kunna sättas in just vid den tidpunkt då det bäst behövs och gripa över de termer som har störst betydelse för de uppgifter som aktualiserats. Tidigare har TNCs resurser till största delen bundits i tidkrävande projektarbete. Svaren på termfrågorna har inte kunnat ges förrän projektet avslutats.

Byggvaruinformation 80 - en ny tävling i byggvaruinformation

Svensk Byggtjänst har i mars 1980 inbjudit till en ny tävling i teknisk information om bygg- och installationsvaror och i tävlingsjuryn har TNC en representant.

Tävlingen omfattar aktuella trycksaker om:

- byggvaror och byggsystem
- installationsvaror för VVS och el
- byggmaskiner

utrustning för byggplatsen

Villkoren för att delta med en trycksak i tävlingen framgår av de tävlingsbestämmelser, som tillhandahålls av tävlingssekreteriatet, Svensk Byggtjänst, Box 7853, 103 99 Stockholm, Ivar Dungner, tfn 08-730 51 00.

TERMFRÅGOR I URVAL

I detta nummer av TNC-Aktuellt behandlar vi några termfrågor i mer resonerande form än vanligt. Motivet är bl.a. att låta läsaren få en inblick i vilka slags överväganden som kan ligga till grund för våra rekommendationer och som ofta går förlorade när svaret kläs i termpostens strama dräkt. Synpunkter från läsekretsen är som alltid välkomna.

Fråga: I samband med energikällor såsom solenergi, vindenergi, geotermisk energi m.fl. hör man olika samlande benämningar. Vanligast är förnyelsebar energikälla och (på senare tid) förnybar energikälla, men man hör också uttrycket självförnyande energikälla. Vilket bör man välja?

Svar: Två av de tre alternativen ligger mycket nära varandra (förnybar och förnyelsebar). Bestämningen förny(else)bar anger att något har förmågan att (kunna) förnyas, spontant eller efter särskild åtgärd. Självförnyande tyder på att något förnyar sig självt i en närmast automatisk process. Det stämmer för de flesta energikällor som avses, dock inte för vissa slag av biomassa. En intensiv odling av energiskog kan ju innefatta avsevärd mänsklig aktivitet, t.ex. markberedning, gödsling och bevattning.

I valet mellan förnybar och förnyelsebar blir det aktuellt att undersöka hur ord med avledningsändelsen -bar byggs upp i allmänhet. Det normala är att ändelsen läggs till en verbstam (t.ex. bärbar, justerbar, utbyggbar). Vissa

stamslut medger inte direkt tillägg av -bar, och man kan då utgå från verbalsubstantivet (t.ex. fränkopplingsbar, utvecklingsbar). För vissa verb föredrar man av andra skäl att utgå från verbalsubstantivet i stället för verbstammen (t.ex. lutningsbar). Enligt detta resonemang är förnybar den form som ansluter närmast till de ordbildningsmönster vi har. Svenska Akademiens Ordlista (SAOL), 10 upplagan, innehåller inte heller ett enda exempel på -elsebar (konstaterat med hjälp av en finalalfabetisk version). Slutsatsen blir alltså att TNC rekommenderar termen förnybar energikälla.

Fråga: Skall det heta solkollektor eller solfångare?

Svar: Detta är ett annat exempel på konkurrerande termer inom energitekniken. Förutom termen solfångare har man tämligen ofta sett solkollektor med samma betydelse (märk den engelska motsvarigheten solar collector). TNC har vid flera tillfällen fått frågan om förtur borde ges åt någon av formerna. Inga skäl har funnits att klart utmönstra den ena eller den andra, men med tanke på att bl.a. stora delar av allmänheten skulle kunna komma i kontakt med detta slag av teknik har TNC rekommenderat den mer självförklarande termen solfångare. Utan att närmare veta vilken roll vår rekommendation har spelat kan vi konstatera att termen solkollektor numera sällan används. I en nyligen publicerad terminologistandard, SS 51 01 10 Solvärmeteknik - Terminologi (där TNC medarbetat), har man normerat det rådande språkbruket genom att redovisa endast termen solfångare:

solfångare

anordning där solstrålningsenergi absorberas och omformas till termisk energi, vilken överförs till en värmebärare

I en anmärkning konstaterar man att solfångaren alltid omfattar en absorbator. Ytterligare läsning i publikationen ger vid handen att vissa

solfångare också innehåller en koncentrator. Här finns alltså två företeelser med nära teknisk samhörighet till begreppet solfångare som har fått latinska benämningar. Någon skulle kanske då av symmetriskäl vilja ha solkollektor vid sidan av absorbator och koncentrator. I praktiken har dock en långt väsentligare princip tillämpats: fackspråkets anpassning till en allmänspråklig och i fackkretsar redan accepterad form. En förutsättning är dock i dylika fall att termen är tillräckligt entydig. Detta krav är uppfyllt i fallet solfångare.